

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.62.407>

УДК 090.1:027.021(477-25)

Олена Курганова,

ORCID 0000-0003-1609-231X,

кандидат філологічних наук, науковий співробітник,

відділ стародруків і рідкісних видань, Інститут книгознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

3, проспект Голосіївський, м. Київ, 03039, Україна

e-mail: kurganova@nbuv.gov.ua

**ВИДАВНИЧА КОЛЕКЦІЯ
ЕТЬЄНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО:
ДОСВІД АТРИБУЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ КАТАЛОГІЗАЦІЇ**

Мета дослідження – розкрити проблемні питання науково-бібліографічного обліку та електронної каталогізації колекції етьєнів НБУВ та представити способи їхнього практичного вирішення. **Методологія дослідження** полягає в описі та аналізі практичного досвіду атрибуції примірників із колекції етьєнів відділу стародруків і рідкісних видань НБУВ. **Наукова новизна.** У статті виділено бібліографічні та інформаційні ресурси, що допомагають в атрибуції примірників колекції етьєнів. Описано практики, які застосовуються у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ для вирішення проблем атрибуції та електронної каталогізації книг, що входять до складу видавничих колекцій. **Висновки.** Проблеми атрибуції видань із колекції етьєнів пов'язані із повторюваністю імен видавців, наявністю однофамільців; варіантністю друкарської марки Етьєнів і фактами використання цієї марки іншими видавцями; відсутністю друкарської марки або відомостей про місце друку чи друкарню на окремих виданнях колекції. Видавнича фірма династії Етьєнів функціонувала з XVI ст. до середини XVII ст. і була представлена шістьма поколіннями видавців. У XVIII ст. в Парижі діяла ще одна сім'я видавців із прізвищем Етьєн, однак їхні книги не належать до видавничої спадщини відомої династії Етьєнів XVI–XVII ст. Визначною рисою видань Етьєнів була пізнавана друкарська марка із зображенням оливкового дерева. Однак цей знак був не єдиним і має багато варіацій. У колекції етьєнів НБУВ представлено 10 варіантів марки з оливковим деревом. Крім прямих спадкоємців династії Етьєнів окремі видавці мали право користуватися їхньою друкарською маркою. У колекції НБУВ

представлено декілька видань паризького друкаря Жака Дугаста і женевських видавців братів Шуе, на титульних аркушах яких є марка з оливковим деревом. Представлені в статті рішення і результати атрибуції видань із колекції етьєнів можуть бути застосовані для подальшого пошуку видань етьєнів у фондах наукових бібліотек України.

Ключові слова: видавничі колекції, етьєни, іноземні стародруки, атрибуція, електронний каталог, фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В історії світового книгодрукування є низка впливових видавців, імена яких стали термінами на позначення особливого видавничого стилю. Династія французьких вчених-гуманістів Етьєнів, друкарня яких функціонувала протягом 1502–1674 рр., належить саме до таких видавців. Внесок Етьєнів у розвиток освітньої книги полягав у впровадженні особливого шрифту для грекомовних видань, науковому опрацюванні текстів Святого Письма і античних класиків, укладанні словників грецької та латини. Поєднуючи наукову зацікавленість із просвітницьким потягом до поширення знань, Етьєни залишили після себе спадок в понад 1500 видань, примірники яких представлені чи не в усіх наукових бібліотеках світу. В книгознавстві продукція цих видавців отримала загальну назву «етьєни». Окрему колекцію етьєнів виділено у фонді Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ).

Актуальність дослідження. Започаткування видавничої колекції етьєнів є одним із численних досягнень Бориса Івановича Зданевича у царині дослідження фонду західноєвропейських стародруків, які в 1920-х рр. зберігалися у відділі стародруків Всенародної бібліотеки України (нині – відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ) [1, с. 27–28]. Створена сто років тому колекція етьєнів поступово доукомплектовувалася за рахунок опрацювання видань із фонду концентрації. З 2017 р. в рамках опису видавничих колекцій відділу почався процес електронної каталогізації усіх видань, що увійшли до складу колекції етьєнів. Це, своєю чергою, зумовило ретроспективне дослідження примірників колекції, уточнення їхньої атрибуції та вирішення проблем представлення в електронному каталозі бібліотеки. Отриманий досвід наукового обліку та цифрової каталогізації колекції етьєнів НБУВ може стати корисним для виділення та комплектування видавничих колекцій етьєнів у фондах наукових бібліотек України.

Мета статті – розкрити проблемні питання науково-бібліографічного обліку та електронної каталогізації колекції етьєнів НБУВ та представити способи їхнього практичного вирішення.

Методи дослідження полягають в описі практичного досвіду атрибуції примірників із колекції етьєнів відділу стародруків і рідкісних видань НБУВ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрову каталогізацію колекції етьєнів НБУВ автор статті виконувала протягом 2017–2019 рр. Основою для введення колекції в базу даних на платформі РБІС64 став картковий топографічний каталог, в якому відображено короткі бібліографічні описи кожної одиниці зберігання, що увійшла до складу колекції та маркована шифром Et (скорочено від Estienne).

У складі колекції зашифровано 52 одиниці зберігання. З них 6 конволютів, тобто збірників, що поєднують декілька видань, переплетених в одній оправі. Більша частина з алігатів, що входять до складу конволютів, є етьєнами. Загалом колекція етьєнів налічує 66 видань, що так чи інакше пов'язані з роботою цієї видавничої фірми. У складі конволютів із етьєнами приплетено також декілька видань інших друкарів. Крім того, в ході формування колекції в її складі було зашифровано тритомний словник французької мови Сезара-П'єра Рішле 1728 р., виданий паризьким друкарем XVIII ст. Жаком Етьєном (1661–1731). У каталозі А. Ренуара зазначено, що представники родини цього видавця намагалися довести свою спорідненість із династією Етьєнів. Однак бібліограф наголошує, що версія, за якою паризька родина Етьєнів XVIII ст. проголошує себе нащадками Поля Етьєна, суперечить наявним документам [2, с. 549]. У біографічній довідці про Жака Етьєна, поданій у електронній базі даних Національної бібліотеки Франції, вказано, що батько цього видавця, Ніколя Етьєн, швидше за все не має родинних зав'язків із відомою династією Етьєнів [3]. Відповідно, представлене у колекції видання Жака Етьєна 1728 р. не є етьєном.

Формально усі видання не-етьєнів, які потрапили до колекції помилково або у складі конволютів, є частиною колекції, оскільки мають відповідний шифр – Et. Бібліографічні описи цих видань включено до топографічного каталогу колекції. Електронна каталогізація передбачає можливість відсортувати видання знаменитої видавничої фірми Етьєнів від видань їхніх однофамільців та інших друкарів.

У електронній базі даних усі видання, атрибутовані як етьєни, маркуються відповідною предметною рубрикою – «етьєни». Це дозволило вирішити одразу декілька практичних завдань електронної каталогізації видавничої колекції.

По-перше, вдалося автоматично «вилучити» зі складу колекції видання не-етьєнів. При введенні запиту «етьєни» в поле, налаштоване на пошук за ключовими словами, користувач отримує перелік усіх власне етьєнів, представлених у фонді бібліотеки.

По-друге, застосування предметної рубрики «етьєни» дозволило об'єднати записи, що за усталеною у відділі стародруків та рідкісних видань практикою електронної каталогізації заносяться до різних баз даних. Початкова діяльність видавничої фірми Етьєнів охоплює часовий відтинок 1500–1550 рр. Надруковані в цей час видання в історії книгодрукування дістали назву «палеотипи». В електронному каталозі відділу «Палеотипи» виділено в окрему базу даних. В її складі представлено 24 видання з колекції етьєнів. Решта 42 введених в електронний каталог видань династії Етьєнів входять до складу бази даних «Іноземні стародруки», куди вносяться усі іноземні латиношрифтні видання, надруковані в період 1551–1800 рр. Відтак у відповідь на пошуковий запит «етьєни» в читацькому каталозі відображається повний перелік бібліографічних описів видань Етьєнів, внесений в різні бази даних.

Маркуванню кожного з представлених у колекції примірників етьєнів за допомогою предметної рубрики «етьєни» передувала робота з атрибуції. Проблема атрибуції часто розглядається у зв'язку із дефектністю примірника (відсутністю або пошкодженням титульного аркуша, на якому містяться основні бібліографічні відомості) або браком необхідних бібліографічних даних у самому виданні [4, с. 107]. Однак коли йдеться про комплектування і науково-бібліографічних облік колекції відомих європейських друкарів, проблема атрибуції поширюється і на потребу перевірки достовірності даних про видавця, вказаних на титульному аркуші. Адже історія європейського книгодрукування фіксує чимало випадків фальсифікації місця видання, відомостей про друкаря та неправомірного використання друкарської марки.

Майже всі примірники, що увійшли до складу колекції етьєнів НБУВ, мають титульні аркуші, на більшості з них є вихідні дані і видавничая марка. Тому в нашій практиці бібліографування видань із колекції етьєнів НБУВ проблема атрибуції була пов'язана не стільки з

відсутністю інформації про видавця, скільки із потребою залучення довідкових джерел для інтерпретації та верифікації вихідних даних на титульному аркуші кожного видання колекції. Династія Етьєнів представлена шістьма поколіннями видавців. Їхня видавничка марка має свої варіанти, до того ж низка видавців, що не були членами родини, послуговувалися видавничою маркою Етьєнів, а на титульних аркушах окремих видань членів родини немає видавничої марки. Тому першим етапом роботи з колекцією Етьєнів стало опрацювання довідкової літератури, що містить фактографічні дані з історії цього видавництва.

Видавничка діяльність династії Етьєнів в цілому представлена в праці французького бібліографа Антуана-Августина Ренуара «*Annales de L'imprimerie des Estienne*» (1843 р.) [2]. Біографічні дані найбільш яскравих представників родини Етьєнів висвітлено в дослідженнях Ганса Дітерле «*Henri Estienne (Henricus Stephanus)...*» (1895 р.) [5] та Елізабет Армстронг «*Robert Estienne Royal Printer*» (1954 р.) [6]. Загальну інформацію про видавничу фірму Етьєнів викладено у загальних роботах з історії книгодрукування. Поряд із друкованими виданнями у бібліографуванні видавничої колекції етьєнів важливу роль відіграють доступні онлайн довідково-біографічні та бібліографічні ресурси. У практиці каталогізації іноземних стародруків, що застосовується у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ, використовуються такі допоміжні ресурси, як Тезаурус консорціуму європейських наукових бібліотек (CERL Thesaurus) та Віртуальний каталог Карлсруе (Karlsruher Virtuelle Katalog) [4, с. 108; 7, с. 191]. Віртуальний каталог Карлсруе [8] – створений на базі Технологічного університету пошуковий ресурс, який об'єднує електронні каталоги великих національних бібліотек світу. Тезаурус консорціуму європейських наукових бібліотек [9] є базою даних, що містить варіанти назв міст, короткі біографічні та бібліографічні відомості про авторів та видавців. Зручними в користуванні довідковим ресурсом для визначення авторитетної форми імені французьких видавців є спеціалізована база даних Національної бібліотеки Франції – Data.bnf.fr [3].

Теоретично, найпершою ознакою, яка дозволяє віднести видання до складу певної видавничої колекції, є наявність друкарської марки. Марка з оливковим деревом – загальновідомий символ видавничої династії Етьєнів. Щоправда, навіть на прикладі невеликої за обсягом колекції можна спостерігати варіативність цього знаку ідентифікації видавця. Яскравим прикладом цього є колекція Етьєнів НБУВ, примір-

ники якої демонструють 10 варіантів марки з оливковим деревом [10]. Основні відмінності між ними полягають у зображенні оливкового дерева, зовнішності та позі розміщеного під ним апостола Павла, а також у тексті девізу. Примірники колекції Етьєнів НБУВ демонструють 4 варіанти девізу: «Noli altum sapere sed time», «Noli altum sapere», «Ut ego insererer defracti sunt rami» та «Vide benignitatem ac severitatem Dei». Для книг малого формату початково Робер І Етьєн ввів варіант марки, на якому зображено лише оливкове дерево. У колекції НБУВ представлено лише одне видання з цією маркою. На решті видань, як великого, так і малого формату, застосовано марку з оливковим деревом та по-статтю апостола Павла.

У паризьких виданнях 1540-х рр., надрукованих грецьким королівським шрифтом, Робер Етьєн використовував також марку із зображенням змії. У колекції НБУВ представлено низку видань із цією маркою. Проте, як відзначає Е. Армстронг, деякі книги з використанням грецького королівського шрифту Робер І друкував під маркою оливкового дерева [6, с. 130].

Наявність друкарської марки з відповідним текстом мотто не завжди неспростовно свідчить про належність видання до продукції певної видавничої фірми. Ілюстрацією до цієї тези є французький переклад Біблії 1644 р. без вихідних даних, на титулі якого є марка з оливковим деревом та девізом «Noli altum sapere». Місцем видання зазначено Женеву, проте женевську філію друкарні Етьєнів ще в 1627 р. було продано братам Шуе (frères Chouet) [11, с. 65]. До складу колекції етьєнів НБУВ також увійшло одне з видань Семюеля Шуе 1658 р. із друкарською маркою Етьєнів.

Приклади використання друкарської марки Етьєнів на виданнях їхніх правонаступників демонструють два видання паризького друкаря Жака Дугаста: видання творів Тацита 1636 р. та трактат Френсіса Бекона «Про гідність та примноження наук» 1637 р. У вихідних даних обох видань вказано адресу друкарні Етьєнів та видавничу марку Робера III Етьєна: «Chez Jacques Dugast, rue Saint Jean de Beauvais, à l'Oliuier de Robert Estienne». Однак на титульному аркуші видання творів Тацита 1636 р. звичне зображення друкарської марки Етьєнів зазнало значної стилізації, а на стовбурі оливкового дерева додано ініціали «J. D.» (Jacques Dugast).

Слід також звернути увагу на те, що не уся продукція видавничої фірми Етьєнів має друкарську марку. Марку Етьєнів ввів син засновни-

ка династії – Робер I у 1526 р., відповідно, вона не використовувалась на виданнях Анрі I. Немає друкарської марки і на окремих виданнях нащадків Робера I. Наприклад, на титульному аркуші малоформатного видання збірки грецьких сентенцій 1569 р. не знайшлося місця для оливкового дерева. Однак вказано, що книга вийшла коштом Анрі II Етьєна: «Excudebat Henr. Steph.». Це підводить нас до другої проблеми, яка визначає належність видання до видавничої колекції – наявності вихідних даних, в яких зазначено ім'я відповідного видавця.

Формула вихідних даних на виданнях представників династії Етьєнів демонструє варіативність, пов'язану із мовою видання та певними змінами в статусі видавця.

Більшість книг, виданих фірмою Етьєнів – латиномовні, або мають назви латинською мовою. Тому в формулі вихідних даних здебільшого представлено латинізовану форму прізвища Етьєн – Стефанус (Stephanus). Лише титульні аркуші небагатьох франкомовних видань подають французький варіант прізвища – Estienne. Однак попри значне переважання форми Стефанус на титульних аркушах видань, в науковій літературі та у практиці бібліографування їх прийнято називати Етьєнами. В електронній каталогізації проблема подвійної форми прізвища вирішується за допомогою окремого поля, куди вноситься альтернативна латинізована форма прізвища та імені видавця. Відповідно, в читачкому електронному каталозі надається можливість пошуку етьєнів за обома формами прізвища видавця.

Проблемним питанням у каталогізації книжкової продукції окремої видавничої династії є повторювані імена видавців. Родове дерево Етьєнів демонструє п'ять представників династії на ім'я Анрі (Henri) та трьох – на ім'я Робер (Robert). У вихідних даних і засновник династії Анрі I, і решта його нащадків зі спільним іменем зазвичай позначають себе «Henri Stephanus», а усі три представники з іменем Робер – «Robert Stephanus». До того ж одним із нюансів ідентифікації видавця на ім'я Робер Етьєн є наявність друкаря з таким самим іменем і прізвищем, що не належить до династії Етьєнів. Йдеться про одного з братів Етьєнів (frères Estienne) – паризьких видавців XVIII ст.

Верифікація імені видавця, вказаного на титулі видання, за визначеними датами і місцем його діяльності. Спираючись на працю А. А. Ренуара «Annales de L'imprimerie des Estienne» 1843 р. можна підсумувати географічні та хронологічні межі роботи кожного із представни-

ків шести поколінь династії Етьєнів: 1) батько Анрі I (видавав книги у Парижі з 1502 по 1521 р.); 2) сини: Франц I (видавав книги у Парижі з 1537 по 1561 р.), Робер I (видавав книги у Парижі з 1521 по 1550 р., у Женеві – з 1551 по 1557 р.), Шарль (видавав книги у Парижі з 1551 по 1561 р.); 3) онуки (сини Робера I): Анрі II (видавав книги у Женеві з 1556 по 1598 р.), Франц II (видавав книги у Женеві з 1562 по 1582 р.), Робер II (видавав книги у Парижі з 1556 по 1571 р.; з 1571 по 1588 р. під його маркою видавала вдова Деніз Барбе); 4) правнуки: Поль (син Анрі II) (видавав книги у Женеві з 1593 по 1626 р.), Робер III (син Робера II) (видавав книги у Парижі з 1606 по 1631 р.); 5) праправнуки: Антуан (син Поля) (видавав книги у Парижі з 1605 по 1664 р.), Анрі IV (син Анрі III) (видавав книги у Парижі з 1639 по 1652 р.); 6) прапраправнук: Анрі V (син Антуана) (найпізніше видання в Парижі 1673 р.).

У колекції етьєнів представлено видання Анрі I, Робера I, Шарля, Анрі II, Поля та Антуана, а також примірники видань, надрукованих правонаступниками Робера II та Робера III. Для коректної ідентифікації ім'я кожного з видавців подається з роками життя, а до повторюваних імен додається відповідне позначення римськими цифрами.

Формула вихідних даних у виданнях Етьєнів часто розширюється додатковими відомостями про видавця, що допомагають в його ідентифікації. З 1539 р. вихідні дані видань Робера I презентують його у ролі королівського видавця: «*Ex officina Roberti Stephani, typographi Regii*». Цей титул надалі зберігається на виданнях паризької філії друкарні Етьєнів: «*Ex officina Caroli Stephani, typographi Regii*», «*En l'Imprimerie royale, par Antoine Estiene, premier imprimeur et libraire ordinaire du roy*» (1649) тощо. Перші роки своєї роботи онук засновника династії Анрі II позначав себе як паризький видавець. У вихідних даних його женецького видання 1557 р. зазначено: «*Ex officina Henrici Stephani Parisiensis typographi*». Крім того, з 1557 р. Анрі II отримав щорічну ренту від одного з представників меценатської родини Фугерів. Внаслідок цього вихідні дані женецьких видань 1557–1567 рр. іменують Анрі Етьєна типографом Гульдеріха Фугера («*illustris. viri Huldrici Fuggeri typographus*»). На представленому в колекції етьєнів виданні Антуана Етьєна 1616 р. формула вихідних даних містить інформацію про родовід видавця: «*Apud Antonium Stephanum, Pauli F[ilio] Henrici N[epote] Typographum Regium*», тобто – «Антоніус Стефанус, син Поля, онук Анрі».

До складу колекції етьєнів входять декілька видань правонаступників друкарні Етьєнів. Один з них – Мамерт Патісон (Mamert Patisson), який працював у друкарні Робера II Етьєна і одружився із його вдовою. У вихідних даних видання 1578 р. Мамерта Патісона іменовано королівським типографом з посиланням на друкарню Робера II: «Apud Mamertum Patissonium typographum regium, in officina Roberti Stephani». Видавничою маркою та обладнанням друкарні мав право користуватися також паризький видавець Жак Дугаст [2, с. 208]. У вихідних даних одного з його видань 1636 р., представленого у колекції етьєнів НБУВ, названо видавничу марку Робера III Етьєна та адресу його друкарні: «Chez Jacques Dugast, rue Saint Iean de Beauvais, à l'Oliuier de Robert Estienne».

Висновки та практичне значення. Представлений у статті досвід атрибуції та електронної каталогізації колекції етьєнів відповідає загальній практиці науково-бібліографічного обліку іноземних стародруків, що застосовується у відділі стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Спираючись на авторитетні бібліографічні джерела та спеціалізовані бази даних проведено верифікацію кожної одиниці зберігання, що увійшла до складу колекції. Усі видання, які мають стосунок до діяльності видавничої фірми династії Етьєнів, французьких видавців XVI–XVII ст., марковано предметною рубрикою «етьєни». Введення цієї рубрики в поле пошуку за ключовими словами дозволяє отримати перелік усіх видань етьєнів, що зберігаються у фонді відділу.

Атрибуція видань із колекції етьєнів полягала насамперед в ідентифікації відповідного представника династії, чие ім'я вказано у вихідних даних. Ідентифікація друкаря виявила у складі колекції наявність однофамільців – родини паризьких видавців XVIII ст., що теж мали прізвище Етьєн, але не були пов'язані з відомою видавничою династією XVI–XVII ст.

Засобом верифікації належності видання до видавничої спадщини Етьєнів є пізнавана друкарська марка із зображенням оливкового дерева. Однак цей друкарський знак вирізняється варіативністю, про що свідчать 10 варіантів марки з оливковим деревом, зафіксовані у складі досліджуваної колекції.

Поряд із виданнями безпосередніх представників династії Етьєнів до складу колекції увійшли і окремі видання їхніх правонаступників – Мамерта Патісона, працівника паризької друкарні Етьєнів, що одру-

жився із вдовою Робера II; паризького видавця Жака Дугаста, що видавав книги під маркою Робера III Етьєна; братів Шує, які у 1627 р. придбали женеvську філію друкарні Етьєнів.

Описані проблеми та результати атрибуції видань із колекції етьєнів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського можуть бути використані при подальшому виявленні етьєнів у фондах наукових бібліотек України. В перспективі це дасть змогу створити цифрову колекцію етьєнів у книгозбірнях України.

Список бібліографічних посилань

1. Ковальчук Г. І. Дослідження західноєвропейських стародруків у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 25–38.
2. Renouard A. A. *Annales de l'imprimerie des Estienne, ou histoire de la famille des Estienne et des ses éditions*. Paris: Chez Jules Renouard et cie, Libraires, 1843. XIX, [1], 584, [2], 16 p. ; [2] f. : tab.
3. BnF Data. URL: https://data.bnf.fr/en/12384439/jacques_estienne/
4. Рудакова Ю. К. Методика атрибуції дефектних видань, надрукованих латинським шрифтом. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2017. Вип. 21. С. 107–117. URL: <https://doi.org/10.15407/rksu.21.107>
5. Dieterle H. *Henri Estienne. (Henricus Stephanus) : Beitrag zu seiner Würdigung als französischer Schriftsteller und Sprachforscher*. Strassburg i. E. : W. Friedrich, 1895. 94 p.
6. Armstrong E. *Robert Estienne Royal Printer: An historical study of the Elder Stephanus*. Cambridge: At the University press, 1954. 309 p.
7. Недашківська О. С. Використання електронних інформаційних ресурсів при бібліографічному описі видань фірми Ельзевірів кінця XVI – початку XVIII ст. з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібліотека. Наука. Комунікація*. Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.): в 2 ч. Ч. 1. 2015 р. С. 191–193.
8. Karlsruhe Virtuelle Katalog. URL: <https://kvk.bibliothek.kit.edu/>
9. CERL Thesaurus. URL: https://data.cerl.org/thesaurus/_search
10. Курганова О. Варіанти друкарської марки Етьєнів у колекції Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації*. Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 6–8 жовтня 2019 р.). 2020. С. 282–285.
11. Lonchamp F. C. *Manuel du Bibliophile Francais 1470–1920*. Vol. 1. Paris: Lausanne: Librairie des bibliophiles, 1927. 758 p.

References

1. Kovalchuk, H. I. (2020). Doslidzhennia zakhidnoieuropeiskykh starodrukiv u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. [Research of Western European old printing books at Vernadsky National Library of Ukraine]. *Rukopysna Ta Knyzhkova Spadshchyna Ukrainy*, 25, 25-38. [In Ukrainian].
2. Renouard, A. A. (1843). *Annales de l'imprimerie des Estienne ou histoire de la famille des Estienne et des ses éditions*. Paris, France: Chez Jules Renouard et cie, Libraires. [In French].
3. BnF Data. Access mode: https://data.bnf.fr/en/12384439/jacques_estienne/ [In French].
4. Rudakova, Yu. K. (2017). Metodyka atributsii defektnykh vydan, nadrukovanykh latynskym shryftom. [Methods of attribution of defective copies printed with Roman type]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 21, 107-117. [In Ukrainian]. Retrieved from: <https://doi.org/10.15407/rksu.21.107>
5. Dieterle, H. (1895). *Henri Estienne. (Henricus Stephanus): Beitrag zu seiner Würdigung als französischer Schriftsteller und Sprachforscher*. Strassburg, France: W. Friedrich. [In German].
6. Armstrong, E. (1954). *Robert Estienne Royal Printer: An historical study of the Elder Stephanus*. Cambridge, Great Britain: At the University press. [In English].
7. Nedashkivska, O. S. (2015, October). Vykorystannia elektronnykh informatsiinykh resursiv pry bibliohrafichnomu opysi vydan firmy Elzeviriv kintsia XVI – pochatku XVIII st. z fondiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. [The use of electronic informational resources in bibliographical description of Elseveir Printing house of the end of 16th – the beginning of 18th cc. editions from collection of Vernadsky National library of Ukraine]. In *The Library, Science, Communication. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 191-193), Vernadsky National library of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
8. Karlsruher Virtuelle Katalog. Access mode: <https://kvk.bibliothek.kit.edu/>
9. CERL Thesaurus. Access mode: https://data.cerl.org/thesaurus/_search
10. Kurhanova, O. (2020, October). Varianty drukarskoi marky Etieniv u kolektsii Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. [The variants of Estiennes printer's mark in Vernadsky National Library of Ukraine collection]. In *The Library, Science, Communication. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 282-285), Vernadsky National library of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
11. Lonchamp, F. C. (1927). *Manuel du Bibliophile Français 1470-1920*. Vol. 1. Paris: Lausanne, France: Librairie des bibliophiles. [In French].

Olena Kurhanova,
ORCID 0000-0003-1609-231X,
PhD in Philological Sciences, Research Associate,
Ancient and Rare Books Department,
Institute of Book Studies,
Vernadsky National library of Ukraine,
3, Holosiivskyi Avenue, Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: kurganova@nbuv.gov.ua

THE ESTIENNE EDITIONS COLLECTION OF VERNADSKY NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE: AN EXPERIENCE OF ATTRIBUTION AND ELECTRONIC CATALOGING

The purpose of the article is to discuss the issues of scientific bibliographic registration and electronic cataloging of the Vernadsky National Library of Ukraine (VNLU) Estienne editions collection and to display appropriate problem-solving decisions. **The methodology** of the research comprises a descriptive analysis of the practical experience of copies from VNLU Ancient and rare books department collection attribution. **Scientific novelty.** The article defines bibliographic and informational sources that are helpful in the attribution of Estienne editions. The best practices used in the Ancient and rare books department of VNLU for solving problems of printer's collection books attribution and electronic cataloging are described. **Conclusions.** The issues of Estienne collection editions attribution were connected with similar names of printers, existence of their namesakes; variants of printer's mark and their usage by other printer's; lack of printer's mark or the information on place of edition in the particular copies of the collection. The printing house of the Estienne dynasty functioned from the 16th to the middle of the 17th cc. It included six generations of printers. In the 18th c., the other family with the surname Estienne had a printing house in Paris, but their books do not belong to the printing heritage of the prominent Estienne dynasty of 16-17th cc. The distinctive feature of Estienne's editions was the recognizable printer's mark with the olive tree image. However, this sign was not unique and had many variations. The VNLU Estienne collection presents ten variants of the Estienne printer's mark with the olive tree. Besides the representatives of the Estienne dynasty, particular printers were entitled to use Estienne's printer's mark. The VNLU collection contains several editions of Paris printer Jacques Dugast and Geneva editions of brothers Chouet with the sign of olive tree on their title leaves. Proposed in the article solutions and results of Estienne printer's heritage collection attribution may be used in further search of Estienne editions in the collections of other scientific libraries of Ukraine.

Keywords: printer's heritage collection, Estienne, foreign old printed editions, history of book printing, collection of Vernadsky National library of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2020 р.